

מתרצת הגמרא: **תנא, אקרא קאי**. דברי התנא מתייחסים לכתוב בתורה, ולכן לא שנה התנא שיש חיוב לקרוא קריאת שמע בשחרית ובערבית, **דכתיב, "בשכבך ובקומך"**, ומכאן יודעים אנו שיש מצוה לקרות את שמע פעמיים ביום, (17) בזמן שכיבה ובזמן קימה.

והכי קתני, וכך שנה התנא: זמן קריאת שמע ד"שכיבה" – **אימת, מתי הוא מתחיל?** (18) – **משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן**. (19) וכיון ששאלתו נסובה על פסוק זה, פתח התנא תחילה בקריאת

שמע של ערבית, כי **"בשכבך"** נאמר קודם **"בקומך"**.

ואי בעית אימא, ואם תרצה, אמור באופן אחר ליישב למה הקדים של ערבית ראשונה –

שכן יליף למד התנא מהאמור **בברייתו של עולם**. (20) **דכתיב [בראשית א ה]: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד"**. הרי שהערב קודם לבוקר.

שואלת הגמרא: **אי הכי, אם אכן התנא**

ב] שדרך שערות של גדלות לבא ביום, ורק אז מתחיל זמן גדלותו.

17. **תוס' להלן [כא א ד"ה הוא] נקטו שתירוצו זה יתכן גם לדעת רב יהודה [לקמן כא א] שקריאת שמע אינה אלא מדרבנן, והפסוק "ודברת בם בשכבך ובקומך" נסוב על דברי תורה ולא על ק"ש, כי רבנן אסמכוהו אקרא. אולם תוס' בסוטה [לב ב ד"ה ורבי] כתבו שתירוצו זה סבר שמצוות ק"ש מדאורייתא, וכן הוכיח מכאן הפרי חדש [סי' סז].**

18. **בנחלת דוד ביאר שהמקשן הבין שיש לתנא מקור לחיוב ק"ש בערבית, וגם זמנה ידוע, וכל שאלתו היא "מאימתי" מתחיל זמן זה. אך בתירוץ הגמרא שמקור התנא הוא מהפסוק, נמצא שצריך להשמיענו את עצם הזמן של ק"ש שלא נתבאר בפסוק, וא"כ היה לו לשאול "מתי" זמנה, ולא "מאימתי" שמשמעו מתי מתחיל הזמן, ולכן הוסיפה הגמרא לפרש "והכי קתני זמן שכיבה וכו'" דהיינו שכוונת התנא לכל הזמן של ק"ש דערבית, ו"מאימתי" נסוב גם על המשך המשנה שזמנה נמשך "עד סוף אשמורה ראשונה".**

ומדברי רבינו פרץ משמע שכוונת הגמרא בתירוץ זה, שמשנתנו עוסקת בזמן "שכיבה", ונמצא שאין כאן הקדמת "ערב" ל"בקר" אלא הקדמת "בשכבך" ל"בקומך", ובהכרח שכיבה קודמת לקימה שהיא רק אחר שכיבה, וראה עוד **בצל"ח [להלן יא א] ובפני יהושע ומרומי שדה**.

19. **"שאלו אמר "בבוקר ובערב" היה דבר ידוע שתחילת הלילה הוא צאת הכוכבים ותחילת היום הוא עליית עמוד השחר וכו', אבל עכשיו שתלה העניין בזמן שכיבה וקימה ואין זה זמן ברור הוצרך לבאר זמנים אלו מה הם", מאירי**.

20. **הרשב"א פירש שהתירוץ השני בא ליישב את הקושיא על הקדמת שחרית לערבית, וביאר הפני יהושע שהוצרכו להוסיף תירוץ זה לדעת רב יהודה [לקמן כא א] שקריאת שמע אינה אלא מדרבנן, והפסוק "ודברת בם בשכבך ובקומך" נסוב על דברי תורה ולא על ק"ש. ואילו על עצם המקור לחיוב ק"ש שעליו דנו "מאימתי" מסתבר שעניין ק"ש היה ידוע ומקובל בידם מאנשי כנסת הגדולה, ואפשר דמשה תיקן להם, ובדבר ידוע שייך למיתני "מאימתי".**